

לבניינה של הלכה

שיעורי הלכות שבת שהעביר מו"ר רה"י בביהמ"ד בשבת קודש
מלאכת טוחן (2) – חיתוך ירקות דק דק לסלט

מה מיוחד בסילקא?

בשבוע שעבר בארנו שהגדרת הטוחן הוא הלויקה גוף אחד ומחלקו לגופים הרבה. לפי זה יש לאסור לחתוך סלט דק.

כפי שהזכרנו, נאמר בגמרא¹ "האי מאן דפריס סילקא חייב משום טוחן". מדברי הרמב"ם² נראה שדווקא חיתוך ירקות המיועדים לבישול הוא טחינה, כיוון שעושה בהם תיקון חשוב המאפשר לבשלם, אך בירקות הנאכלים חיים החיתוך אינו משמעותי ואין כאן מלאכה חשובה. זוהי הסיבה שהגמרא מביאה דווקא את הדוגמא של סילקא, המיועד לבישול.

אמנם, הבית יוסף מביא את תשובת הרשב"א³ המבאר שכוונת הגמרא היא לאסור דווקא במחתך דבר על מנת לאוכלו לאחר זמן. לשיטתו הגמרא עוסקת בסילקא כיוון שסילקא אינו נאכל מיד אלא רק אחר הבישול⁴ ולכן חייבים על חיתוכו. לעומת זאת כשחותך ואוכל לאלתר, החיתוך הוא דרך אכילה ומותר, כמו במלאכת בורר המותרת כשבורר ואוכל לאלתר משום דרך אכילה (בצירוף תנאים נוספים). הסברא היא שהתורה לא אסרה לאדם לאכול מלפפון

¹ שבת עד:

² רמב"ם, הלכות שבת, פרק ז הלכה ה, ופרק כא הלכה יח, וכך פירש הבית יוסף סימן שכא סעיף ט.
אבל בפרק ח הלכה טו כתב הרמב"ם "המחתך ירק תלוש" ולא כתב לבשלו ועיין בנשמת אדם כלל יז סוף ס"ק ב, ובשבט הלוי ח"ז סי' צב הלכה ה.

³ שו"ת הרשב"א חלק ד סימן עה

⁴ ע"פ לשון הרשב"א המובאת בבית יוסף, ועיין בלשון תשובת הרשב"א בדפוסים המצויים כיום.

שלם או קצוץ דק, כיוון שזוהי צורת אכילה ולא מלאכה, מה שאין כן כאשר חותך ולאחר זמן אוכל – במצב זה החיתוך הינו מלאכה, ולכן אסור אף אם אינו מבשל את הירק. נמצאנו למדים שהרשב"א מחמיר בכך שאוסר לחתוך ירקות אף שלא לבשלם אך מאידך מקל אם חותך לאכול מיד.

חיתוך סלט ירקות דק

חיתוך סלט ירקות כדי לאכול לאלתר מותר בין לרמב"ם ובין לרשב"א, לרמב"ם כיוון שאינו על מנת לבשל, ולרשב"א כיוון שאוכלם לאלתר. בכל זאת מסיים הבית יוסף, שנכון להזהיר שיחתכו את הירקות לחתיכות גדולות קצת ויאכלום לאלתר, וכנראה חשש לדעות שסוברות שאין היתר 'לאלתר' לגבי טוחן.

השו"ע החמיר כרשב"א שיש איסור טוחן בחיתוך ירקות דק דק (אף שלא לבשלם), והרמ"א הוסיף והביא את קולתו של הרשב"א שאם חותך לאכול מיד הכל מותר. מדברי הרמ"א משתמע שלא לאלתר אפשר אף לחתוך דק דק, אך המשנה ברורה הביא את המלצת הב"י שנכון לחתוך חתיכות גדולות, וכך כתבו פוסקים נוספים. מנגד, המאמר מרדכי כתב שיש להקל לעת הצורך והוסיף שנוהגים להקל בזה לחתוך ירק דק דק לסעודת שחרית, וכך פסק הגר"ע יוסף

שיעור החתיכות

מלאכת טוחן שייכת גם בדברים שאינם אוכל כגון בעצים ובמתכת. הרמב"ן⁷ כותב שהמבקע עצים בקופיץ חייב משום טוחן. הגרש"ז אויערבך⁸ עמד על כך שמסתמא המבקע עצים מבקעם לחתיכות קצת גדולות, ואם כן צריך לומר שהטעם שחייב הוא משום שע"י ביקוע זה הם ראויים מיד לתפקידם. מכאן הסיק הגרש"ז שחיתוך ירקות לחתיכות גדולות בשבת מותר כיוון שלא הסתיימה טחינתם כי יצטרכו טחינה נוספת בשיניים, ואם כן רק חיתוך דק דק שלא מצריך טחינה נוספת בשיניים יהיה חייב משום טוחן. לעומת זאת החזון איש⁹ הבין מהבית יוסף שיש לחתוך חתיכות גדולות יותר מהגודל שרגיל לחתוך בימות החול.

להקל.⁵ כמדומני ששמעתי ברדיו שאחד מבניו של הרב עובדיה העיד שכך הדריך הרב לנהוג למעשה בביתו.

שיטת החזון איש

החזון איש⁶ מבאר שהרשב"א מתיר דווקא חיתוך כדי לאכול לאלתר, אך כתישה או מעיכה לא. חיתוך האוכל הוא בעיקרו פעולה שנעשית בשעת האכילה ולכן היא דרך אכילה, מה שאין כן ריסוק שהוא בדרך כלל חלק מהכנת האוכל.

בנוסף מציין החזון איש שכמה ראשונים אינם מסכימים להיתר 'לאלתר' בטוחן. ומבאר שבסברא יש מקום לחלק ולבאר למה דווקא בורר לאלתר מותר אך טוחן לאלתר אסור. לאור זה מסביר החזון איש, שכיוון שהיתר 'לאלתר' שנוי במחלוקת, המגן אברהם מתיר זאת רק בצירוף טעם נוסף להקל. לכן המגן אברהם מתיר לחתוך דק כדי לאכול לאלתר דווקא כשהאוכל מיועד לאדם שיכול לאכול גם בלא טחינה, שאז אנו מצרפים את היתר 'לאלתר' עם דעת הסוברים שאין טחינה באוכלין (כלומר: באוכלין שראויים לאוכלם כמו שהם). אך אם חותך את האוכל דק כדי שיוכלו לאוכלו זקנים או תינוקות, שאינם יכולים לאכול בלא זה, זוהי ודאי טחינה וכאן אין צירוף נוסף כדי להתיר.

לסיכום מחמיר החזון איש שהיתר טחינה לאלתר הוא דווקא בחיתוך ולא בריסוק, ודווקא כשהאוכל מיועד לאדם המסוגל לאכול גם ללא החיתוך.

⁷ מלחמות ה', ביצה יג.

⁸ שו"ת מנחת שלמה (חלק א, סימן צא, אות יג) ובשמירת שבת

כהלכתה (פרק ו הערה ו).

⁹ סימן נו ד"ה והנה.

⁵ לוית חן סימן סב, יחזה דעת חלק ה סימן כז.

⁶ סימן נו ד"ה ואמנם, והלאה.

